

Pogled na vojaško sodišče na t. i. Rupnikovem procesu avgusta 1946 z značilno partijsko ikonografijo. Sodišču je predsedoval dr. Heli Modic.

načel ni spoštovalo.

Sodnik Heli Modic Med sodniki, ki so v Sloveniji po letu 1945 sodili na političnih in montiranih sodnih procesih, je po svoji gorečnosti še posebno izstopal dr. Heli Modic. Zaradi izkazane popolne lojalnosti partiji in zaradi gorečega zagovarjanja načel revolucionarnega kazenskega sodstva se je po vojni povzpел do univerzitetnega profesorja in do številnih visokih političnih položajev. Kot doktor prava in kot sodnik je zagovarjal načelo, da morajo sodišča pri obravnavanju kaznivih dejanj uveljaviti razredni pristop: »Pretehtati je treba razredno bistvo dejanja in njegovo nevarnost za družbo, ločiti je treba dejanja, v katerih se kaže neposredni odpor razrednega sovražnika zoper prizadevanje delovnega ljudstva in njegove države, od dejanj, ki izvirajo iz kulturne zaostalosti in posurovelosti, ki je posledica razmer, v katerih je prej živel delovno ljudstvo.«

V skladu s takšnimi pogledi na kazensko sodstvo je dr. Heli Modic sodil tudi na procesih proti »razrednim sovražnikom«, ko je januarja 1946 postal predsednik posebnega senata za sojenje kaznivih dejanj po Zakonu o pobijanju nedopustne špekulacije in gospodarske sabotaže, ki je bil decembra 1945 ustanovljen pri Vrhovnem sodišču federalne Slovenije. Ta posebni sodni senat, ki je predstavljal naglo sodišče, je pod njegovim predsedovanjem sodil večinoma podjetnikom in jih obsojal na težke zaporne kazni s prisilnim delom in z zaplembo premoženja, katerim med njimi pa je izrekel celo smrtno kazen. Na smrtno kazen z ustrelitvijo je to naglo sodišče leta 1946 denimo

Sodnikom, ki so sodili v tistih časih na političnih in montiranih sodnih procesih proti dejanskim in domnevnim nasprotnikom komunističnega režima, je bilo skupno neizmerno sovraštvo do obtožencev oziroma obsojencev.

obsodilo lastnika železarne na Muti Milka Bremca in trgovce Ivana Malavašiča z Vrhnike ter Franca Dobovičnika in Miloša Pšeničnika iz Celja. Medtem ko je Milka Bremca pred izvršitvijo smrtne obsodbe rešil dr. Stojan Pretnar, ki je zanj uspešno posredoval pri Borisu Kidriču, pa je bila smrtna kazen nad omenjenimi tremi trgovci izvršena. Kot so pokazale obnove teh sodnih procesov, do katerih je prišlo po padcu komunizma v Sloveniji, so bili vsi ti podjetniki obsojeni po krivici, procesi proti njim pa so bili povsem zrežirani, in sicer s ciljem, da se država z zaplenbo polasti njihovih podjetij. To pomeni, da je dr. Heli Modic, ki se je kot predsednik tega naglega sodišča podpisal pod smrtno obsodbo prej navedenih podjetnikov, dokazano zavestno sodeloval pri izvršitvi najmanj treh sodnih umorov.

Sodniki laiki Hkrati ko ugotavljamo, da so na povojnih političnih in montiranih sodnih procesih v Sloveniji v vlogi sodnikov nastopali celo nekateri doktorji prava, pa je treba povedati, da so v vlogi sodnikov na tovrstnih sodnih procesih nastopali tudi posamezniki brez vsake ustrezne pravne izobrazbe. To so bili t. i. sodniki laiki, ki so pred nastopom sodniške službe opravili samo kratek tečaj. Enega takšnega sodnika laika je Okrajno sodišče na Ptujtu leta 1950

Med sodniki, ki so v Sloveniji po letu 1945 sodili na političnih in montiranih sodnih procesih, je po svoji gorečnosti še posebno izstopal dr. Heli Modic.

Ministrstvu za pravosodje LRS celo predlagalo za odlikovanje. Svoj predlog je takole utemeljilo: »Kljub temu, da ima le osnovnošolsko izobrazbo, moramo ugotoviti, da ima velik razvoj, tako da ga uvrščamo med najboljše sodnike laike tukajšnje oblasti. Dobro je usposobljen sicer le v kazenskem sodstvu, vendar se po uspešno opravljenem tečaju vpeljuje tudi že v civilno sodstvo. Kazensko zakonodajo dobro pozna in jo revolucionarno tolmači, njegovi izdelki so zlasti iz razrednega stališča gledano dobri, kar je upoštevano predvsem zato, ker slušbuje v okraju, v katerem je kulaški element še zelo močan.«

Povsem na koncu utemeljitve je še zapisano, da je za odlikovanje predlagani sodnik laik tudi sekretar osnovne partijske celice sodišča in tožilstva na Ptujtu in da ►

Vloga sodnikov pri izvajanju povojnih političnih sodnih procesov

Dr. Milko Mikola; foto: Marijan Pfeifer in Zvone Mahovič/hrani MNZS, Enciklopedija Slovenije

Pri izvajanju represije komunističnega režima v Sloveniji je posebno mesto pripadalo političnim in montiranim sodnim procesom proti njegovim dejanskim in domnevnim nasprotnikom. Najbolj množično so ti sodni procesi potekali v prvih povojnih letih.

Takrat je bilo pred tedanjimi vojaškimi in civilnimi sodišči iz političnih razlogov obsojenih skupaj okoli 15.000 oseb. Politični sodni procesi so bili produkt revolucionarnega kazenskega sodstva, ki je bilo v Sloveniji

vzpostavljeno takoj po končani vojni leta 1945 in v katerem je sodišče, kot je to leta 1948 zapisal predsednik celjskega okrožnega sodišča Franc Sok, predstavljalo »borbeni organ, ki se mora boriti zoper razredne sovražnike«.

Partija in sodniki Nedvomno pa bi komunistična oblast politične sodne procese izvajala mnogo težje, kot jih je, če bi ne bilo sodnikov, ki so jih bili pripravljeni izpeljati. Zato krivcev zanje ne gre iskati samo v partiji in v tedanjem revolucionarnem

kazenskem sodstvu, ampak tudi pri nekaterih sodnikih. Za te sodnike je še dodatno obremenjujoče, to, da so to počeli, čeprav so nedvomno dobro vedeli, da so žrtve teh sodnih procesov popolnoma nedolžni ljudje. S tem so tisočim obsojencem zavestno

povzročili hude in nepopravljive krivice, v primerih, ko so jim izrekli smrtno kazen, pa so zagrešili sodne umore.

Postavlja se vprašanje, kdo oziroma kakšni ljudje so bili ti sodniki, ki so bili pripravljeni sprejeti takšno vlogo, kakšne so bile njihove vrednote in kakšna je bila njihova sodniška etika. Če pogledamo kazenske spise, ki so nastali pri izvajanju političnih sodnih procesov v Sloveniji po letu 1945, bomo lahko ugotovili, da so bili mnogi sodniki, ki so na njih sodili, celo doktorji prava, torej ljudje, od katerih bi pričakovali, da bodo najbolj dosledni zagovorniki načela, da mora sodnik soditi nepristransko, pošteno in pravično. Namesto tega so ti sodniki postali apologeti in izvajalci revolucionarnega kazenskega sodstva, ki omenjenih

► je aktiven tudi kot politični aktivist na terenu.

Vsem sodnikom, ki so po vojni sodili na političnih in montiranih sodnih procesih proti dejanskim in domnevnim nasprotnikom komunističnega režima v Sloveniji, je bilo ne glede na njihovo izobrazbo skupno neizmerno sovraštvo do obtožencev oziroma obsojencev. Tega so najprej izkazovali že na glavnih obravnavah, ko so na obtožence kričali in jim niso pustili do besede, navzoči publiki pa dopuščali, da jih je zmerjala. Še bolj pa so svoje sovraštvo do obsojenih pokazali v svojih obrazložitvah sodb, ki so jim jih izrekli. V njih so zanje uporabili najhujše oznake, ki jih je za nasprotnike komunističnega režima uporabljala partija in ki so jih večinoma tudi prevzeli iz partijskih dokumentov.

Sodniki s hrbtnico Seveda bi bili zelo pristranski in krivični, če bi trdili, da so bili vsi povojni sodniki v Sloveniji privrženci revolucionarnega kazenskega sodstva in da so se vsi uklonili ukazom partije, kako je treba soditi. Mnogi kazenski sodniki so tudi po letu 1945 pri sojenju hoteli še naprej upoštevati načela in vrednote, katerim so bili kot

sodniki zavezani pred vojno, kar pa v sistemu povojnega revolucionarnega sodstva ni bilo mogoče. Takšni sodniki so bili najprej deležni ostre kritike svojih kolegov, če pa to ni zaleglo, so bili s sodišč nasilno odstranjeni. Prva velika čistka med sodniki na sodiščih v Sloveniji se je izvršila januarja 1946. Mnogi predvojni sodniki, za katere se je vedelo, da niso naklonjeni načelom revolucionarnega sodstva, po vojni za sodnike sploh niso bili izvoljeni. To se je zgodilo tudi predvojnemu sodniku in znamenemu telovadcu ter olimpijcu Leonu Štuklju. Na Ministrstvu za pravosodje LRS so v njegov karton zapisali: »Nima pogojev za sodniško službo iz političnih razlogov.«

Poziv za pošteno sojenje Da so bili med slovenskimi pravniki tudi takšni, ki jim ni bilo vseeno, kakšno vlogo je komunistična oblast namenila sodiščem in kazenskim sodnikom, dokazuje dokument, ki se je pred leti po naključju našel v arhivu Ministrstva za pravosodje Republike Slovenije. Gre za nepodpisano pismo, ki ga je verjetno napisal eden od ljubljanskih sodnikov ali morda odvetnikov

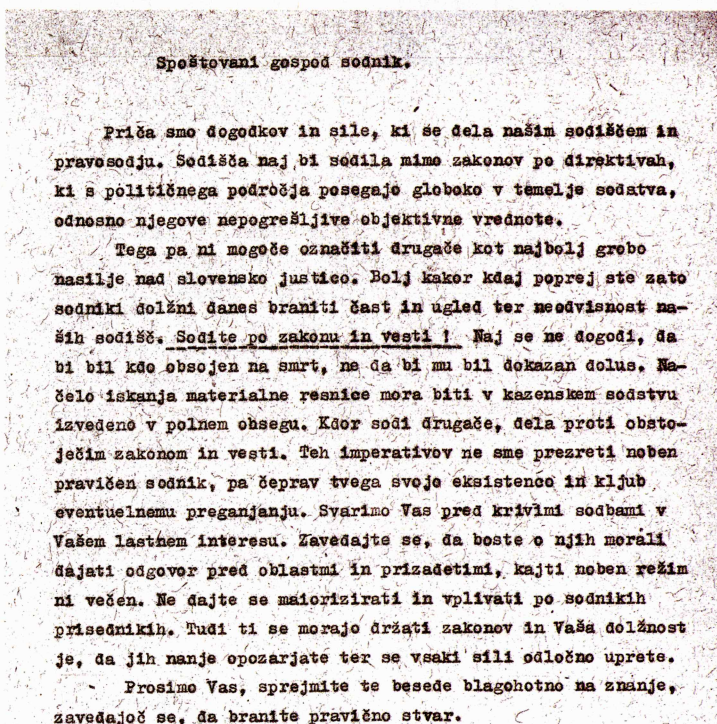
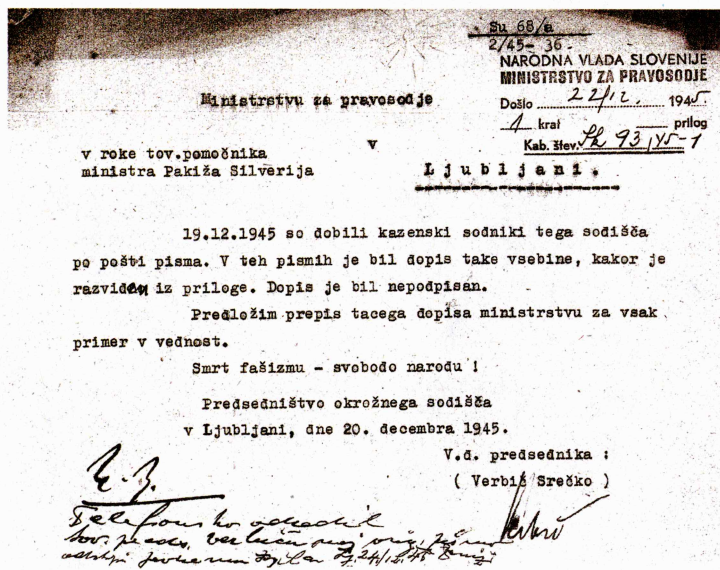
in ga 19. decembra 1945 po pošti poslal vsem kazenskim sodnikom Okrožnega sodišča v Ljubljani. V njem je zapisal: Spoštovani gospod sodnik. Priča smo dogodkov in sile, ki se dela našim sodiščem in pravosodju. Sodišča naj bi sodila mimo zakonov in po direktivah, ki s političnega področja posegajo globoko v temelje sodstva, odnosno njegove nepogrešljive objektivne vrednote.

Tega pa ni mogoče označiti drugače kot najbolj grobo nasilje nad slovensko justico. Bolj kakor kdaj prej ste zato sodniki dolžni danes braniti čast in ugled ter neodvisnost naših sodišč. Sodite po zakonu in vesti (podčrtano v izvirniku – op. M. M.). Naj se ne zgodi, da bi bil kdo obsojen na smrt, ne da mu bil dokazan dolus. Načelo iskanja materialne resnice mora biti v kazenskem sodstvu izvedeno v polnem obsegu. Kdor sodi drugače, dela proti obstoječim zakonom in vesti. Teh imperativov ne sme prezreti noben pravičen sodnik, pa čeprav tvega svojo eksistenco in kljub eventualnemu preganjanju. Svarimo Vas pred krivimi sodbami v Vašem lastnem interesu. Zavedajte se, da boste o njih morali dati

odgovor pred oblastmi in prizadetimi, kajti noben režim ni večn. Ne dajte se maiorizirati in vplivati po sodnikih prisednikih. Tudi ti se morajo držati zakonov in Vaša dolžnost je, da jih nanje opozarjate ter se vsaki sili odločno uprete.

Prosim Vas, sprejmite te besede blagohotno na znanje, zavedajoč se, da branite pravično stvar.

Še danes aktualno Čeprav je od nastanka tega dokumenta minilo že skoraj celih 70 let, pa je še kako aktualen tudi danes, ko se v Sloveniji kazensko sodstvo znova skuša zlorabljati za obračun s političnimi nasprotniki, kot se to dogaja v procesu Patria. Vrednote, za katere se je leta 1945 v svojem pismu ljubljanskim sodnikom zavzemal njegov neznani avtor, so namreč takšne, da bi jih slovenski sodniki morali spoštovati in se jih držati tudi v današnjem času. Enako velja tudi za v njem zapisano svarilo: »Svarimo Vas pred krivimi sodbami v Vašem lastnem interesu. Zavedajte se, da boste o njih morali dati odgovor pred oblastmi in prizadetimi, kajti noben režim ni večn.« [1]

Obvestilo o nepodpisanem pismu in samo pismo, ki ga je verjetno napisal eden od ljubljanskih sodnikov ali morda odvetnikov in ga 19. decembra 1945 po pošti poslal vsem kazenskim sodnikom Okrožnega sodišča v Ljubljani (Vir: Arhiv Ministrstva za pravosodje Republike Slovenije).